

Н. С. Василевська

*доктор філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю
081 «Право», старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова*

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРУ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ

Страховання є ефективним інструментом захисту інтересів фізичних осіб від можливих ризиків, який забезпечує соціально-еконо-

мічну стабільність у суспільстві. Традиційно медичне страхування реалізується в обов'язковому та добровільному вигляді. Добровільне медичне страхування (ДМС) включає страхові схеми, що фінансуються (повністю або частково) за рахунок особистих страхових платежів, які страхувальник робить для забезпечення покриття за певним страховим полісом, який, зазвичай, додається до договору страхування і видається страховиком застрахованій особі. Страхові внески не залежать від доходу особи, хоча придбання ДМС певною групою населення або населенням в цілому може субсидуватися за рахунок держави. «Відносини між суб'єктами добровільної форми страхування будуються «на основі укладання одночасно двох договорів: договору страхування, що укладається між страховиком та страхувальником, а також договором на надання лікувально-профілактичної допомоги, що укладається між страховою компанією та медичним закладом» [1].

Зауважимо, що поняття «договір медичного страхування» не визначено в юридичній літературі, зокрема поняття «договір страхування» не містить і чинний Закон України «Про страхування» від 18.11.2021 р. № 2751-IX. Визначення договору страхування наводиться у ст. 979 ЦК України – «За договором страхування одна сторона (страховик) зобов'язується у разі настання певної події (страхового випадку) виплатити другій стороні (страхувальникові) або іншій особі, визначеній у договорі, грошову суму (страхову виплату), а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі та виконувати інші умови договору» [2]. Потреба у чіткому визначенні договору медичного страхування на законодавчому рівні беззаперечна, а дослідження його особливих і характерних рис потребує додаткової уваги.

Аналізуючи чинне законодавство, доходимо висновку, що договір медичного страхування є двостороннім, а сторони мають взаємні, визначені договором, права та обов'язки. Погоджуємось з Н. М. Петечель, що «особливістю такого договору є те, що обов'язок однієї сторони виконати зобов'язання настає пізніше виконання зобов'язання іншою стороною. Тобто, на відміну від обов'язку страхувальника, обов'язок страховика щодо сплати страхової суми в часі настає пізніше або взагалі не настає. Ця особливість пов'язана з роллю страхового ризику» [3].

Відсутність впевненості щодо обов'язку страховика страхової виплати наділяє договір медичного страхування рисами алеаторних або

ризикових договорів. Вважаємо, що алеаторність договору медичного страхування виходить із можливості невідповідності первинного й зустрічного надання за цим договором. «Умова про страховий ризик не встановлюється сторонами зобов'язання, а визначається імперативними нормами закону, внаслідок чого страховий ризик набуває значення обов'язкового елемента будь-якого зобов'язання зі страхування» [4, с. 109-110].

Договір медичного страхування є оплатним договором, про що свідчить зміст статей Закону України «Про страхування» (здійснення плати за послугу, яка передбачена договором) [5]. Зазначимо, що обов'язок здійснити страхову виплату виникає у страховика при укладенні договору медичного страхування, а не при настанні страхового випадку.

У ст. 985 ЦК України зазначено, що «договір медичного страхування може бути укладений на користь третьої особи, визначеної страхувальником, для одержання страхової виплати у разі настання страхового випадку» [2]. Необхідно наголосити, що ЦК України та Закон України «Про страхування», не встановлюють правових обмежень щодо визначення третіх осіб, які можуть отримувати страхові виплати як застраховані. На нашу думку, хоч законом і не визначений перелік третіх осіб, вони безумовно характеризуються наявністю страхового інтересу.

«Ст. 979 ЦК України, в якій дається визначення поняття договору страхування, побудована таким чином, що не містить безпосередньо ознак щодо його консенсуальності чи реальності. Аналіз норм ЦК надає підстави для висновку, що договір медичного страхування може розглядатися як реальний договір, якщо умовами договору або законом не визначено його консенсуальний характер.» [6].

Цікавим видається той факт, що на практиці відбувається «продаж типових страхових полісів», які вже містять умови страхового договору, передбачені в односторонньому порядку страховиком. «Купуючи» договір, страхувальник погоджується з умовами договору, запропонованими страховиком. Відповідно, договір медичного страхування є договором приєднання. Визначення договору приєднання надається у ст. 634 ЦК України: «договором приєднання є договір, умови якого встановлені однією із сторін у формулярах або інших стандартних формах, який може бути укладений лише шляхом приєднання другої сторони до запропонованого договору в цілому. Друга сторона не

може запропонувати свої умови договору» [2]. Характерною рисою договору приєднання є можливість пропонувати свої умови надана одній стороні, «інша – не може їх змінити, узгодити, а приймає їх такими як їй запропоновано. Вияв волі другої сторони зводиться до погодження із запропонованими умовами або договір нею на запропонованих умовах не укладається» [7, с. 95].

Слід зазначити, що страхові компанії використовують форми договорів, які не закріплені у ЦК України або інших нормативно-правових актах – так звані непоіменовані договори страхування, якими є договір медичного страхування або договір страхування медичних витрат. Словами «не передбачений актами цивільного законодавства» законодавець пояснює зміст непоіменованого договору – невизначеність форми договору актами цивільного законодавства. Законодавець може визначити найменування договору, але істотні умови договору, права та обов'язки сторін, зміст договору не закріплює. Це відбувається шляхом волевиявлення сторін. Така ситуація виникає у випадку договорів медичного страхування. Закон України «Про страхування» передбачає можливість укладення зазначеного цивільно-правового договору, однак актами цивільного законодавства не закріплено правової регламентації відносин, які виникають з такої договірної конструкції. «При укладенні та виконанні договору медичного страхування, як непоіменованого договору, застосовуються загальні положення про послуги, передбачені гл. 63 ЦК України, спеціальні норми, встановлені гл. 67 ЦК України та ЗУ «Про страхування», загальні положення зобов'язального права» [3]. Звертаємо увагу, передбачені тільки загальні положення регулювання відносин, які виникають з договорів страхування.

Виходячи з вищенаведеного можна дійти висновку, що договору медичного страхування притаманні як загальні ознаки договору страхування, так і особливі, які визначаються його цільовою спрямованістю. Саме цільове призначення страхування може бути виділено, на нашу думку, як самостійна ознака договору медичного страхування. Забезпечення можливої потреби – мета такого договору. Розглядаючи правову сутність страхування, слід зазначити, що страхове правовідношення, як і будь-яке інше цивільно-правове відношення, окрім загальноправового, має й спеціальні ознаки, які властиві лише страхуванню. Йдеться про елементи, що історично склалися, які становлять внутрішню структуру страхування. Саме тому теорія і практика

виробили для страхових правовідносин такі поняття, як «страховий інтерес», «страховий випадок», «страховий ризик», «страхова виплата», «страховий внесок», «правила страхування» тощо, які цілком обґрунтовано відносять до особливостей страхових правовідносин, які відповідно знайшли своє відображення в договорах медичного страхування.

Література

1. Говорушко Т. А. Страхові послуги: Підручник. Київ, 2011, 376 с.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435- IV: за станом на 05.10.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 03.05.2024).
3. Петечел Н. М. Правове регулювання договору медичного стархування: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.03. Івано-Франківськ, 2021. 222 с.
4. Міловська Н. В. Договірні зобов'язання зі страхування у цивільному праві України: проблеми теорії та практики: монографія. К.: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2019. 488 с.
5. Про страхування: Закон України від 18.11.2021р. № 86/96-ВР за станом на 06.05.2023 р. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text> (дата звернення 01.05.2024.)
6. Договірне право України. Загальна частина: навч. посіб. / Т. В. Боднар, О. В. Дзера, Н. С. Кузнецова та ін.; за ред. О. В. Дзери. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 896 с.
7. Яворська О. С. Договори приєднання: проблеми правового регулювання. Підприємство, господарство і право. 2009. № 10. С. 93–95